

De com ingènuament es troba una isoglossa

Fa un bon grapat d'anys era molt corrent que quan els estudiants de filologia ens plantejàvem el tema de la tesina, aleshores opcional, ens decantéssim per la dialectologia. D'una banda, els ensenyaments del doctor Badia i de Joan Veny (perdoneu-me la diferència de tractament, que no pretén altra cosa que reproduir la manera com tinc costum de fer-hi referència) ens ho facilitaven: explicaven la matèria amb passió i transmetien l'experiència pràctica que duïen a terme en l'aleshores bastant recent projecte de l'Atles Lingüístic del Domini Català (ALDC), informant-nos de tots els ets i uts de les seves excursions dialectològiques, parlant-nos de les condicions que requerien als informadors per poder ser considerats bons exemplars per fer-los una enquesta. Hi havia també una altra raó que va pesar molt en el meu cas: havíem pres consciència que la manera de parlar del nostre poble d'origen integrava un dels grans dialectes catalans i que en dialectologia no hi havia una parla millor que una altra. I encara hi havia una tercera raó: era relativament senzill de recopilar dades del nostre poble, de la nostra zona, perquè coneixíem la gent i la nostra proposta no els feia por. Hi havia confiança.

Jo vaig ser una de les estudiants de Badia i Veny que vaig optar per dedicar la meva tesina a la descripció del dialecte del meu poble i centrar-me en el tema de les eines i les activitats agrícoles, a partir del qüestionari de l'ALDC sobre aquest àmbit temàtic.

La lectura de bibliografia sobre les zones dialectals i les seves fronteres em va fer observar que es feien afirmacions sobre els grans límits dialectals que, almenys en la meva zona, no es corresponien amb la meva competència geolectal. Concretament es deia, d'acord amb Barnils, que l'Argentera era una població que queia en el català occidental i que la Torre de Fontaubella, un poble del costat, formava

part del català oriental. Ben bé a l'inrevés del que jo coneixia de primera mà. Jo sabia que el meu vocalisme era clarament oriental.

Aquest «descobriment» em va fer precisar la frontera de les comarques del Baix Camp i el Priorat i a centrar l'objectiu del meu treball: establir la frontera en una petita zona formada per quatre poblacions: l'Argentera, Marçà, la Torre de Fontaubella i Capçanes.

Badia, en la seva *Gramàtica històrica de la llengua catalana*, basant-se fonamentalment en un criteri foneticomorfològic (la pronúncia de les vocals no accentuades i la terminació de la primera persona del singular dels verbs de la primera conjugació), deia de la frontera entre català oriental i català occidental el següent:

La divisoria arranca de la frontera E. de Andorra, que abandona en la parte meridional, para seguir el límite O. de la Cerdaña hasta acercarse al límite O. de la provincia de Barcelona, que no llega a tocar [...], y, ensanchándose, toda la alta cuenca del Cardoner, [...] cruza al O. de Calaf [...]; a partir de aquí sigue aproximadamente los límites de las provincias de Barcelona y Lérida, primero, y Tarragona y Lérida, después, hasta Vimbodí, en que se separa y se dirige, entre las cuencas del Francolí al E. y del Montsant y Ciurana [...] al O., hacia el mar, adonde llega poco al N. del Torrente del Estany Salat, dejando al oriental los pueblos de Torre de Fontaubella, Coll de Jou y Montroig.

Amb aquesta delimitació Badia rectificava lleugerament la frontera de Barnils, que deixava dins de l'oriental no només la Torre de Fontaubella i Colldejou, sinó també Falset, Marçà i Capçanes; deixava, això sí, dins l'occidental les poblacions del Priorat següents: Bellmunt, el Masroig, els Guiamets i Tivissa.

Per què he titulat aquesta intervenció «De com ingènuament es troba una isoglossa?» Perquè de «descriure el dialecte del meu poble» vaig passar a establir la frontera entre el català oriental i el català occidental en aquesta zona i a buscar les causes que podien justificar aquesta frontera tan nítida, en la meva hipòtesi inicial, entre l'Argentera, d'una banda, com a població clarament oriental, i, de l'altra, la Torre de Fontaubella, Marçà i Capçanes, dintre del dialecte occidental.

En el meu treball vaig tenir en compte els trets següents:

a) la solució de *a*, *e*, *o* àtones;

b) la solució de la *e* tònica (tancada o oberta), procedent de la *e* llarga del llatí clàssic i de la *i* breu, que donen en català oriental central *e* oberta, *e* neutra en balearic i *e* tancada en català occidental.

I vaig seguir la metodologia proposada per l'*Atles*:

a) la cerca d'informants adequats: vaig seleccionar tres informants per localitat;

b) la creació del qüestionari lèxic, desenvolupat a partir del de l'ALDC i completat amb unitats més específiques del conreu de la vinya i l'avellana. En va resultar un qüestionari de dues-centes paraules.

En el procés d'aplicació de les enquestes, em proposava observar la paraula que responien i com la pronunciaven, i el que opinaven sobre la parla, els costums, les relacions, etc.

Els resultats a què vaig arribar, sobre la base dels criteris esmentats, van confirmar el que jo ja sabia perquè era de la zona:

- La població de l'Argentera pertanyia de ple a l'oriental.
- La Torre de Fontaubella i Capçanes responien als trets de l'occidental.
- Marçà presentava vacil·lacions sobre els mateixos trets.

En vista dels resultats, la qüestió que em vaig plantejar era: per què hi havia una delimitació tan nítida entre l'Argentera, d'una banda, i la Torre de Fontaubella i Capçanes, de l'altra, quan sempre ens havien explicat que les fronteres lingüístiques eren com taques d'oli? I vaig trobar tres factors que podien explicar aquesta frontera:

a) La diferència del conreu principal: l'avellana a la zona de l'Argentera, que l'assimilava al conreu quasi únic del Baix Camp, enfront de la vinya, pròpia de tot el Priorat.

b) La diferència en el mercat de referència: Reus en el cas de l'Argentera, principalment Móra en el cas de la Torre i Capçanes, tot i que en alternança amb Reus.

c) La dificultat de comunicació que la serra de l'Argentera marcava: el transport per excel·lència a l'època —el tren— passava per un túnel de catorze quilòmetres, amb les molèsties respiratòries que això suposava per als viatgers quan els trens funcionaven amb carbó.

Avui, més de quaranta anys més tard, les coses han canviat molt tant pel que fa a l'anivellament imposat pels mitjans de comunicació audiovisuals com per la diversificació dels mitjans de transport. Un fet també ha estat determinant de cara a canviar els factors que suara hem esmentat: el Priorat, una comarca oblidada en aquella època, passa per un període de fort desenvolupament agrícola i cultural.

Si aquests canvis han fet forat en la distribució dialectal, que intuïtivament em sembla que no gaire, altres estudis ho hauran de confirmar.

M. TERESA CABRÉ
Institut d'Estudis Catalans
Universitat Pompeu Fabra